

PRADZIEJE ZBAWIENIA

STAROTESTAMENTOWE WIZERUNKI BOGA I CZŁOWIEKA W RZEźBIE LUDOWEJ

NARRACJE I INTERPRETACJE LUDOWE.
OGÓLNOPOLSKI PRZEGLĄD TWÓRCZOŚCI LUDOWEJ

GENE

PRADZIEJE ZBAWIENIA

STAROTESTAMENTOWE WIZERUNKI BOGA I CZŁOWIEKA W RZEźBIE LUDOWEJ

NARRACJE I INTERPRETACJE LUDOWE.
OGÓLNOPOLSKI PRZEGLĄD TWÓRCZOŚCI LUDOWEJ

PRADZIEJE ZBAWIENIA

STAROTESTAMENTOWE WIZERUNKI BOGA I CZŁOWIEKA W RZEźBIE LUDOWEJ

Lublin 2022

WYSTAWA

Pradzieje zbawienia. Starotestamentowe wizerunki Boga i człowieka
Galeria Sztuki Ludowej, ul. Grodzka 14, Lublin
czerwiec-sierpień 2022

SCENARIUSZ I ARANŻACJA: Katarzyna Kraczoń

ORGANIZATOR WYSTAWY: Stowarzyszenie Twórców Ludowych

KATALOG

REDAKCJA: Katarzyna Kraczoń

TEKSTY: Łukasz Ciemiński, Katarzyna Kraczoń

ZDJĘCIA: Mateusz Borny | Wilkborn Studio

KOREKTA: Katarzyna Kraczoń

PROJEKT I SKŁAD: Krzysztof Butryn | ŻurawieArt

DRUK: Akapit, drukarniaakapit.pl

© Stowarzyszenie Twórców Ludowych, Lublin 2022

WYDAWCA:

Stowarzyszenia Twórców Ludowych
ul. Grodzka 14, 20-112 Lublin
www.kulturaludowa.pl, www.zgstl.pl

ISBN 978-83-89638-13-7

Publikacja dofinansowana ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury.
Wydano dzięki finansowemu wsparciu Narodowego Instytutu Kultury i Dziedzictwa Wsi.

Wystawa *Pradzieje zbawienia. Starotestamentowe wizerunki Boga i człowieka w rzeźbie ludowej* jest pokłosem ogłoszonego w 2021 roku przez Stowarzyszenie Twórców Ludowych konkursu pt. *Narracje i interpretacje w sztuce ludowej. Ogólnopolski Przegląd Twórczości Ludowej*, wieloletniej i wieloetapowej inicjatywy wpisującej się w długą tradycję konkursów na sztukę ludową. W pierwszej edycji konkursu wzięło udział 47 rzeźbiarzy z całej Polski, nadsyłając prace, będące twórczą interpretacją wybranego przez siebie wątku biblijnego.

Wśród najczęściej pojawiających się tematów znalazły się motyw Adama i Ewy w Raju oraz ofiary Abrahama ukazywane głównie w formach płaskorzeźbionych, z kolei w rzeźbie pełnej najliczniej reprezentowana była postać Mojżesza oraz historia Noego i Jonasza. Nie zabrakło też przedstawień motywów mniej popularnych, a niektóre prace swoją oryginalną formą znacznie wykraczają poza kanon rzeźby ludowej.

Autorskie ujęcia tematu, wyobrażenia oraz nacechowanie emocjonalne wielu prac, świadczą o głębokim wejściu w specyfikę tematu oraz indywidualnym podejściu do realizowanych motywów i historii biblijnych. Zaprezentowane rzeźby mają charakter i narracyjny i interpretacyjny, są odpowiedzią na zaproponowany temat, skłaniają do refleksji, a niekiedy nawet wprawiają w zakłopotanie. A wszystko po to, aby odbiorca mógł w tych opowieściach odnaleźć swoje miejsce i swoją historię.

Katarzyna Kraczoń

PRADZIEJE ZBAWIENIA

opowieści rzeźby ludowej o historii nad historiami

Historia zbawienia (tu zwana historią nad historiami – a jest to parafraza tytułu książki *Książka nad książkami* związanej z Lublinem Anny Kamieńskiej) stanowiła dla kultury tradycyjnej jedną z najważniejszych historii, a jej interpretacje, odbiegające niejednokrotnie od ortodoksyjnej narracji, na stałe zapisały się w korpusie opowieści apokryficznych i „biblii ludowej”. Historie biblijne bywały niejednokrotnie pierwszymi opowieściami historycznymi, z którymi obcowali członkowie społeczności wiejskich, w wielu z nich odnajdując paralele i interpretacje własnych losów i dziejów. Tematy te znajdowały również swoje odzwierciedlenie w rzeźbie i malarstwie tworzonych przez lud i na potrzeby ludu, choć w dawnej sztuce ludowej plastyczne realizacje tematów biblijnych czerpały głównie z kanonu opowieści ewangelicznych, sporadycznie ukazując wątki starotestamentalne. *Pradzieje zbawienia. Starotestamentowe wizerunki Boga i człowieka w rzeźbie ludowej* to tytuł konkursu zorganizowanego w 2021 roku przez Stowarzyszenie Twórców Ludowych w Lublinie. Ten aktywizujący rzeźbiarzy nieprofesjonalnych konkurs zachęcał twórców do zmierzenia się z opowieściami Biblii hebrajskiej. Konkurs niniejszy stał się doskonałą okazją do przyjrzenia się współczesnym realizacjom powstającym w kręgu sztuki nieprofes-

sjonalnej, podejmującej dialog z estetyką i formą dawnej plastyki ludowej, a także stanowił przyczynek do ukazania kolejnych, twórczych prób odczytania historii nad historiami. Podejmując się analizy tego przedsięwzięcia z pozycji jurora, poszukuję odpowiedzi na pytanie o miejsce biblijnej historii, jej narracje i interpretacje we współczesnej sztuce zwanej „ludową”.

Pradzieje zbawienia – źródła

Głównym źródłem ortodoksyjnych opowieści o dziejach zbawienia są teksty Biblii hebrajskiej (zwanej w środowiskach chrześcijańskich Starym Testamentem), a także Biblii chrześcijańskiej (analogicznie zwanej Nowym Testamentem). Wspólnota pism hebrajskich dla chrześcijan i Żydów na stałe włączyła narracje dotyczące początków istnienia świata, upadku pierwszych rodziców, losów narodu wybranego, prorocत्व, a także tekstów poetyckich do świata samodefiniowania się chrześcijan rozmaitych denominacji. Włączenie opowieści historycznych powstałych w świecie starotestamentalnym, ukonstytuowały przez odwołania losy nowej wspólnoty religijnej rodzącej się w basenie Morza Śródziemnego składającej się z wyznawców – *ex gentiles* i *ex synagoga*.

Odtąd wielcy przywódcy narodu żydowskiego, jego prorocy i cała literatura mądrościowa stały się przejętym dziedzictwem chrześcijan, którzy w losach ludu pierwszego Przymierza widzieć będą pradzieje mającego nastąpić zbawienia. W myśl zrewidowanego po II Soborze Watykańskim przekonania – Kościół-Nowy Izrael zajął miejsce starego Izraela, którego najznamienitsi przedstawiciele obecni na kartach Biblii hebrajskiej stali się przodkami chrześcijan swoim życiem prefigurując lub proroczo zapowiadając nadejście Chrystusa – Mesjasza – Pomazańca Bożego.

Korpus pism Biblii Hebrajskiej włączony do kanonicznych tekstów Pisma Świętego chrześcijan podtrzymywał ciągłość trwania przymierza zawartego z Bogiem, znajdującego pełnię w Nowym i Wiecznym Przymierzu. Potępiając herezję Marcjona chcącego unieważnić przesłanie Biblii hebrajskiej, rodząca się wspólnota Kościoła przechowywała pamięć o swoich prapoczątkach, doprowadzając do tego (o czym pisał Auerbach), że Biblia Starego i Nowego Testamentu stała się opowieścią komentującą samą siebie poprzez starotestamentalne figury – znajdujące wypełnienie w życiu i działalności Chrystusa.

Klasyczny przykład takiego prefiguratywnego myślenia znajdujemy w średniowiecznym traktacie zwanym „Biblia Pauperum”, w którego rycinach – wydarzeniu z Nowego Testamentu odpowiada szereg wydarzeń „zapowiadających”, które rozgrywają się w Starym Testamencie. Ta subtelna gra skojarzeń, czytelna dla wytrawnych teologów objawiała się tak-

że w swoistej teologii dla ludu, czego przykładem mogą być śpiewane podczas liturgii Wielkiego Piątku Improperia, których powszechnie znaną ludową wersję śpiewano jako pieśń „Ludu mój ludu cóżem ci uczynił...” podczas wielkopiątkowej adoracji krzyża. Skarżący się na niewdzięczność ludu wybranego, któremu wyświadczone rozmaite dobra – „wyzwolenie z mocy faraona”, „szczepienie wybranej winnicy” itd. Bóg, jest przez pasyjne odniesienia tożsame z Chrystusem Synem Bożym. Istnienie tej łączności, czy raczej utożsamienia, potwierdzają opowieści „biblii ludowej” (doskonały termin zaproponowany przez Magdalenę Zowczak), w których mowa o świecie stworzonym przez Chrystusa. *Nota bene* to Chrystus właśnie stał się w narracjach kultury tradycyjnej tożsame w działaniu z Bogiem Ojcem, marginalizując znaczenie i działanie pierwszej osoby Trójcy Świętej. Zdecydowanie więcej starotestamentalnych odniesień znajdujemy w folklorze Słowian południowych, których apokryfy, wpisujące się w narrację „biblii ludowej” obficie czerpią z dziedzictwa hymnograficznego i liturgicznego Kościoła wschodniego (teksty owych apokryfów zawarte są w imponującej antologii G. Minczewa i M. Skowronek - *Apokryfy Starotestamentalne Słowian południowych*). Pobieźna choćby analiza tekstów liturgicznych wskazuje na bardziej wyczułoną na motywy zaczerpnięte z Biblii hebrajskiej wrażliwość bizantyńskich autorów, powszechny kult proroków, Niedziela Praojców to tylko zasygnalizowane impulsy wpływające na rozwijanie się owych narracji.

Rozpoczynająca się od XVIII wieku, zakrojona na szeroką skalę kontreformacyjna akcja ewangelizacyjna zwrócona w stronę mieszkańców wsi polskiej, zmierzała do upowszechnienia wśród wiernych podstawowych wydarzeń z historii zbawienia. Kulminacyjnym punktem tej działalności było tworzenie katechizmów ludowych, w których wyklada się katechizowanym najważniejsze historie starotestamentalne, od XIX wieku wzmacniane przez ilustrowane plansze ukazujące najważniejsze wydarzenia z dziejów ludu wybranego. Podobną rolę w upowszechnianiu zbawczego działania Boga pełnią także pieśni – jak choćby notowana przez ks. Szczepana Kellera w *Zbiorze Pieśni Nabożnych do użytku kościelnego i domowego – pieśń Szczęśliwy kogo Opatrzność Boska* – „któż o mizernym pomyślał Jobie, kiedy w ubóstwie leżał jak w grobie... Tobiasz w drodze, Józef w więzieniu, Zuzanna płacze w złym utrapieniu, Izmael pragnie, żył Daniela...” – wszystkie te środki przyczyniać się miały do wzmocnienia świadomości o „długim trwaniu” (kategoria *Annales*) planu zbawienia zapoczątkowanego w Starym Testamencie.

W ikonosferze, wspomnieć należy i o tych artefaktach spotykanych na polskiej wsi, które podejmuje omawiany wątek – od postaci Adama i Ewy na krzyżach Pawła Brylińskiego z Wielkopolski, po oleodruki, które popularyzując wybrane starotestamentowe wątki, przyczyniały się do „starotestamentowej” katechizacji mieszkańców wsi. Spośród ogromu motywów ikonograficznych w dawnej grafice dewocyjnej o silnie schrystianizowanym

profilu, napotykały i te, które odnoszą się do opowieści zaczerpniętych z Biblii hebrajskiej, jak stworzenie świata czy sceny biblijnego potopu. Tyle o źródłach usprawiedliwiających tytuł konkursu, który (mimo wszystkich nieoczywistości) wywodził tematykę z funkcjonujących w ludowych narracjach historii nad historiami.

Konkursowe narracje

Ogłoszony przez Stowarzyszenie Twórców Ludowych konkurs w odświeżeniu poświęconej rzeźbie zmierzał do aktywizacji artystów ludowych do podjęcia wątków starotestamentalnych. Wpisując się w długą tradycję konkursów na sztukę ludową, chciał zachęcić artystów do wnikliwych studiów źródeł i ich twórczej interpretacji. Otwarta formuła konkursowa zarówno dla rzeźbiarzy zrzeszonych w szeregach Stowarzyszenia, jak i osób spoza, była nowatorskim przedsięwzięciem, mającym wykazać twórcze podejście do tematu, nieograniczone sformalizowaną przynależnością, ale czerpiącą z doświadczeń dawnej plastyki chłopskiej, stąd kluczowym dla zagadnienia było dookreślenie „w rzeźbie ludowej”. Na konkurs nadesłano 47 prac, w tym 5 cykli rzeźbiarskich.

Tematyka nadesłanych prac oscylowała wokół podejmowanych już wcześniej w rzeźbie ludowej motywów zaczerpniętych ze Starego Testamentu. W płaskorzeźbach najczęściej pojawiał się motyw Adama i Ewy oraz ofiary Abrahama, w rzeźbie pełnej najliczniej reprezentowana była postać

Mojżesza. Na tym tle szczególnie wyróżnia się cykl proroków oraz sceny narracyjne z cyklu Przymierze. Nie zabrakło autorskich realizacji tematu, jak pełna intymnego nastroju rzeźba autorstwa Adama Lipy oraz niepozbawiona poczucia humoru realizacja Antoniego Kamińskiego – o nich więcej w części omawiającej poszczególne prace. Jurorzy z ubolewaniem przyjęli umiarkowane wyczytanie się w tekst opowieści Biblii hebrajskiej, dostarczających wielu historii silnie nacechowanych emocjonalnie. Rzeźby, które nie spełniały wymogów formalnych – wyartykułowane w tytule konkursu ludowości oraz tematyki (Frasobliwy) nie były uwzględniane w ocenie. Szczególny nacisk kładziono na zgodność realizacji z estetyką dawnej rzeźby ludowej, autorskie ujęcie tematu, wyobraźnię oraz nacechowanie emocjonalne, świadczące o głębokim wejściu w specyfikę tematu.

Rzeźbiarskie interpretacje

Jedną z ciekawszych prac przedstawionych do oceny jest praca Janusza Drapały, nagrodzona II nagrodą, przedstawiająca Ofiarowanie Izaaka. Autor w niezwykle subtelny sposób ukazał moment opisywanej w Księdze Rodzaju interwencji Anioła Pańskiego, który powstrzymał Abrahama przed złożeniem w ofierze Bogu swojego jedyne-go syna „którego miłował”. W interpretacji biblistów, owo określenie „Anioł Pański” tożsame być może z samym Bogiem, który w ten sposób raz na zawsze odwiódł swoich wyznawców od

praktykowanych wcześniej ofiar z ludzi. Postać Boga panującego nad rozgrywającymi się wydarzeniami umieszczona została jako kompozycyjna dominanta w artystyczny i intuicyjny sposób potwierdzająca ustalenia nauk biblijnych. Niezwykle poruszającym w prezentowanej scenie motywem jest łza spływająca z chłopięcej, pucułowatej twarzy Izaaka. W midraszach żydowskich odnoszących się do owej sceny, noszącej w tradycji judaistycznej miano „akeda – związanie” i będącej modlitewnym przywołaniem Abrahamowej wierności Bogu, wspomina się o aniołach, które zapłakały nad losem związanego chłopca. Jedną z łez spaść miała prosto w oko Izaaka, czyniąc go niewidomym. Opowieść ta, nawet jeśli nieznaną autorowi płaskorzeźby, wybrzmiewa w omawianym motywie.

Na szczególną uwagę zasługuje także zabarwiona humorem praca Antoniego Kamińskiego przedstawiająca stworzenie pierwszych ludzi. Ukazany w odwołującej się do średniowiecznej konwencji obrazowania Bóg Ojciec tworzy w swoim warsztacie, zaopatrzonym w narzędzia stabilizujące bryłę rzeźbiarską z gliny Adama, którego przyrodzenie formowane jest na kole garncarskim przez jednego z aniołów. W przedstawionej symultanicznie scenie stworzenia Ewy jeden z aniołów prezentuje fartuch kuchenny. W motywie tym pobrzmiewa już wizja popełnionego grzechu i będącej jego konsekwencją konieczności podjęcia pracy, tu w gospodarstwie domowym pierwszych rodziców. Pozostałe prace wyobrażające rajską rzeczywistość nieskażoną grzechem pierworod-

nym autorstwa Józefa Szypuły, Adama Wydry, Krzysztofa Kołka i Jana Uścimiaka charakteryzuje hieratyczna kompozycja, bliska realizacjom dawnej rzeźby ludowej. W ażurowej płaskorzeźbie Jana Uścimiaka pojawia się inskrypcja będąca gwarancją wiecznej szczęśliwości, która uzależniona jest od zachowania Boskich przykazań.

Do tematyki związanej z Dekalogiem odwołuje się jedna z najbardziej nastrojowych prac konkursowych autorstwa Adama Lipy przedstawiająca Mojżesza z tablicami dziesięciorga przykazań. Twarz i sylwetka proroka, zdają się być artystycznym wyrazem słów zapisanych w biblijnej Księdze Liczb: „A Mojżesz był człowiekiem bardzo pokornym, najbardziej ze wszystkich ludzi, którzy żyli na ziemi” (Lb 12, 3, w przekładzie Biblii Gdańskiej). Zafrasowana postać proroka wyraża smutek z powodu zbliżającego się odstępstwa ludu wybranego czczącego cielca, jak i wszystkich niewierności względem Prawa i Przymierza, których dopuszczają się ludzie na przestrzeni wieków. Scena otrzymania przykazań na górze Synaj przedstawiona została w finezyjnie polichromowanej płaskorzeźbie Bolesława Parasiona. Autor, silnie inspirując się grafiką Juliusa Schnorra von Carolsfelda, stworzył pracę o mocnych walorach plastycznych, której kolorystyka harmonijnie łączy się z wyważoną i klasyczną kompozycją. Postać Mojżesza prawodawcy, którego dzieje żywota ukazane są podczas pełnego otwarcia skrzydeł, pojawia się także w ciekawie zakomponowanej w formie tryptyku rzeźbie Leszka Baczkowskiego. Do tej silnie zsakralizowanej formy nastawy ołtarzowej,

ale o zgoła odmiennej tematyce odwołuje się praca Magdaleny Wojtczak, która przedstawiła walkę Lewiatana z Behemotem – motyw niezmiernie rzadko pojawiający się w sztuce inspirowanej opowieściami biblijnymi.

Rzeźbiarską syntezę biblijnego Przymierza zawartą w trzech pełnoplastycznych grupach rzeźbiarskich ukazujących wygnanie z Raju, Kaina zabijającego Abela oraz otrzymanie Dekalogu wykonał Tadeusz Tykocki wraz ze swoim wnukiem Janem. Ekspresyjne kompozycje w pełni odpowiadają charakterowi pełnych napięcia starotestamentowych opowieści, w których grzech pozbawia człowieka pierwotnej harmonii funkcjonowania. Dynamiczne prace kontrastują z pełną majestatu sylwetką Boga Ojca z synajskiej sceny, która jawi się odbiorcom jako jedyny stały i pewny fundament ludzkich dziejów naznaczonych grzechem.

Wśród nagrodzonych prac znalazła się tylko jedna przedstawiająca Arkę Noego – popularny we współczesnej rzeźbie ludowej starotestamentowy motyw. Eugeniusz Węgiełek w nowatorskiej, przeznaczonej do oglądu z każdej strony, formie przedstawił barwny korowód zwierząt wstępujących parami na szczyt góry, na którym umieszczono biblijny korab, w którego wejściu wyrzeźbiono oczekującego z otwartymi rękoma Noego. Pogodna w odbiorze praca stała się doskonałą okazją do zaprezentowania barwnego świata wyobraźni autora.

Prezentację nagrodzonych prac zamykają przedstawienia proroków, którzy poprzez swoje życie i nauczanie, nieustannie wzywali ludzi do po-

wrotu z dróg niewierności Przymierzu, stając się niejednokrotnie kontrowersyjnymi w obyciu moralnymi wzorami dla Ludu Izraela. Niektórzy z nich (Daniel, Jonasz) stali się także starotestamentowymi figurami samego Chrystusa, zapowiadając wydarzeniami swojego życia wydarzenia zbawcze dokonane przez Syna Bożego. Prorok Jonasz wyrzeźbiony przez Tadeusza Adamskiego i Grzegorza Króla, był w wykładni samego Jezusa zapowiedzią Jego zmartwychpowstania – „Albowiem jako Jonasz był w brzuchu wieloryba trzy dni i trzy noce, tak będzie Syn człowieczy w sercu ziemi trzy dni i trzy noce” (Mt 12, 40, w przekładzie Biblii Gdańskiej). Szczególnie poruszający swoją dynamiką kompozycji jest ów wieloryb z rzeźby Grzegorza Króla.

Spośród przedstawień grupy proroków Daniela, Izajasza i Zachariasza autorstwa Zbigniewa Łabudy, szczególnego komentarza wymaga rzeźba ukazująca proroka Zachariasza. Autor dokonał tu swoistego scalenia w jedno dwóch biblijnych postaci o tym samym imieniu – wzmiankowanego proroka oraz ojca Jana Chrzciciela. Atrybutem tego drugiego jest tabliczka z zapisanym imieniem syna, podczas gdy w prorocztwie proroka Zachariasza znajdujemy słowa: „Raduj się wielce, córko Syjonu! Wykrzykuj, córko Jerozolimy! Oto twój Król przychodzi do ciebie; sprawiedliwy i Zbawiciel, cichy i siedzący na ośle, na oślątku, źrebięciu oślicy” (Zch 9, 9, w przekładzie Biblii Gdańskiej) – co tłumaczy fakt dosiadania przez proroka osiołka oraz trzymany w dłoni liść palmowy odwołujący się do wydarzeń rozgrywających się

podczas wjazdu Chrystusa do Jerozolimy, do których odnosić się miało cytowane prorocstwo.

Do pozytywnych zjawisk w obrębie współczesnej plastyki neoludowej wykazanych przez organizowany konkurs zaliczyć należy samo podjęcie próby zmierzenia się z wymagającym tematem, świadome podjęcie dialogu z językiem artystycznym dawnej plastyki chłopskiej. Mnogość przedstawień o charakterze hieratycznym dowodzi związków z ludowym rozumieniem narracyjności w sztuce, w której objawia się zasada *pars pro toto*. Bezpośrednie inspiracje ortodoksyjnymi wzorcami obrazowania w formie grafik, również funkcjonowały w dawnej sztuce ludowej – nie stanowi to o braku inwencji czy siły obrazowania dochodzącej do głosu w walorach plastycznych pracy. W dobie łabędziego śpiewu polskiej rzeźby ludowej, na szczególną uwagę zwracają próby podejmowania transmisji międzypokoleniowej – włączenie w proces twórczy wnuka.

Smuci jednak fakt niedostatecznego zaznajomienia się z wieloma intrygującymi motywami, które mogły zostać zrealizowane na drodze wnikliwej oraz krytycznej lektury tekstu biblijnego. Poza nielicznymi pracami, większość twórców skupiła się na znanych i już funkcjonujących motywach, co zdaje się zdradzać istnienie poważnego kryzysu w gałęzi twórczości ludowej, której dotyczył konkurs. Pytanie o niewystarczającą obecność powyższych wątków jest chyba pytaniem o ich ogólny brak

w kulturze, w której narracja zastępowana zostaje najczęściej poprzez relację – natychmiastową i ulotną – prowadząc do kryzysu tożsamości wynikającej z narracji oraz braku miejsca i czasu na jej interpretację.

Łukasz Ciemiński

PROTOKÓŁ

z posiedzenia jury konkursu

W 2021 roku Zarząd Główny Stowarzyszenia Twórców Ludowych w Lublinie ogłosił konkurs dla twórców ludowych pt. *Narracje i interpretacje w sztuce ludowej*. Ogólnopolski Przegląd Twórczości Ludowej, którego tematem przewodnim była rzeźba ludowa skupiona wokół hasła: *Pradzieje zbawienia. Starotestamentowe wizerunki Boga i człowieka w rzeźbie ludowej*.

Celem konkursu było popularyzowanie i dokumentowanie bardzo ważnej dziedziny twórczości ludowej, jaką jest rzeźba oraz pobudzanie inwencji twórczej w poszukiwaniu starotestamentowych motywów i narracji. Na konkurs nadesłano 47 prac, w tym 5 cykli rzeźbiarskich.

18 listopada 2021 roku jury, obradujące w składzie: Alicja Mironiuk-Nikolska (Państwowe Muzeum Etnograficzne w Warszawie) – przewodnicząca, Łukasz Ciemiński (Muzeum im. ks. Władysława Łęgi w Grudziądzu), Katarzyna Kraczoń (Stowarzyszenie Twórców Ludowych) – sekretarz konkursu, postanowiło nie przyznać I nagrody.

Nagrodę II w wysokości 1300 zł otrzymali: Janusz Drapała za płaskorzeźbę *Bóg wystawia Abrahama na próbę*, Antoni Kamiński za narrację rzeźbiarską *Stworze-*

nie Adama i Ewy oraz Józef Szypuła za rozbudowaną i bogatą w symbole kompozycję pt. *Raj*.

Nagrody III w wysokości 1025 zł przypadły: Leszkowi Baczkowskiemu za interesujące ukazanie historii Mojżesza, Adamowi Lipie za nowatorskie przedstawienie postaci Mojżesza, Eugeniuszowi Węgiełkowi za rzeźbę *Arka Noego* i Adamowi Wydrze za tryptyk *Adam i Ewa*.

Wyróżnienia w wysokości 500 zł przyznano: Tadeuszowi Adamskiemu za pracę *Jonasz*, Krzysztofowi Kołkowi za symboliczną rzeźbę *Genesis*, Grzegorzowi Królowi za autorskie ukazanie postaci Jonasza, Zbigniewowi Łabudzie za rzeźbę *Daniel – prorok Starego Testamentu*, Bolesławowi Parasionowi za kompozycję *Mojżesz przyjmuje dziesięć przykazań*, Tadeuszowi Tykockiemu, który wraz z wnukiem Janem wykonał cykl zatytułowany *Przymierze*, Janowi Uścimiakowi za narracyjne przedstawienie pt. *Raj* oraz Magdalenie Wojtczak za oryginalny tryptyk *Lewiatan i Behemot*.

Jurorzy z ubolewaniem przyjęli umiarkowane wycitanie się w tekst opowieści Biblii hebrajskiej, dostarczających wielu historii silnie nacechowanych emocjonalnie. Rzeźby, które nie spełniały wymo-

gów formalnych – wyartykułowanej w tytule konkursu ludowości oraz tematyki (Frasobliwy) nie były uwzględniane w ocenie. Szczególny nacisk kładziono na zgodność realizacji z estetyką dawnej rzeźby ludowej, autorskie ujęcie tematu, wyobrażenie oraz nacechowanie emocjonalne, świadczące o głębokim wejściu w specyfikę tematu.

Organizatorzy dziękują Ministerstwu Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Narodowemu Instytutowi Kultury i Dziedzictwa Wsi za ufundowanie nagród finansowych.

Narodowy Instytut Kultury i Dziedzictwa Wsi zajmuje się wspieraniem i promowaniem kultury ludowej. NIKiDW został powołany przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w 2019 roku. Swym programem i działalnością nawiązuje do tradycji Państwowego Instytutu Kultury Wsi, utworzonego przez Ignacego Mościckiego w 1936 r. Instytut bada, popularyzuje, dokumentuje i poszerza wiedzę na temat mieszkańców obszarów wiejskich oraz dziedzictwa historycznego wsi. Integralną częścią NIKiDW jest Centralna Biblioteka Rolnicza mieszcząca się w Puławach.

PRACE NAGRODZONE

II NAGRODA | Janusz Drapała, *Bóg wystawia Abrahama na próbe*

II NAGRODA | Antoni Kamiński, *Stworzenie Adama i Ewy*

III NAGRODA | Leszek Baczkowski, *Mojżesz*

III NAGRODA | Adam Lipa, *Mojżesz*

III NAGRODA | Eugeniusz Węgiełek, *Arka Noego*

III NAGRODA | Adam Wydra, *Adam i Ewa*

WYRÓŻNIENIE | Tadeusz Adamski, *Jonasz*

WYRÓŻNIENIE | Krzysztof Kołek, *Genesis*

WYRÓŻNIENIE | Zbigniew Łabuda, *Daniel – prorok Starego Testamentu*

WYRÓŻNIENIE | Grzegorz Król, *Jonasz*

WYRÓŻNIENIE | Bolesław Parasion, *Mojżesz przyjmuje dziesięć przykazań*

WYRÓŻNIENIE | Jan Uścimiak, *Raj*

WYRÓŻNIENIE | Magdalena Wojtczak, *Lewiatan i Behemot*

WYRÓŻNIENIE | Tadeusz Tykocki, *Przymierze* (cykl)

PRACE KONKURSOWE

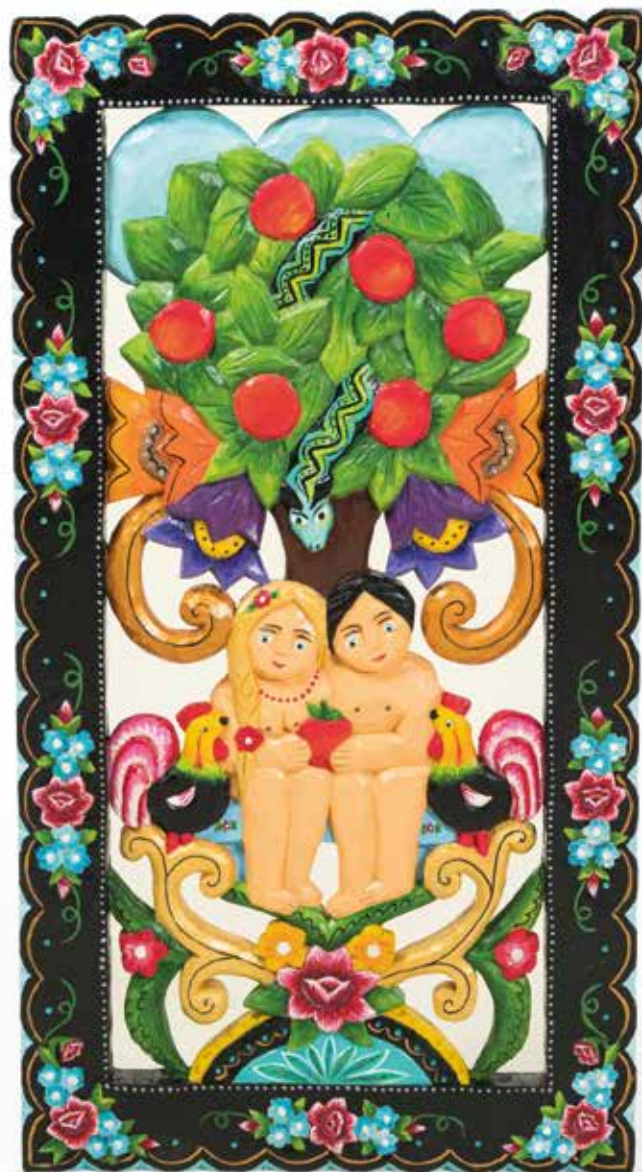
Włodzimierz Ostoja Lniski, *Drzewo życia oraz poznania dobra i zła*

Dionizy Purta, *Wygnanie z Raju*

Zdzisław Słonina, *Historia zbawienia*

Ela Świderek, *Adam i Ewa w Raju*

Kazimierz Pyclik, *Adam i Ewa*

Kazimierz Kozak, *Adam i Ewa w Raju*

Sławomir Suchodłowski, *Rodzina Abrahama – Abraham, Sara, Izaak (cykl)*

Andrzej Wojtczak, *Abraham ofiarowuje Izaaka Bogu*

Bogumiła Leśniak, *Oto jestem – ofiarowanie Izaaka*

Ariel Czechowski, *Abraham ofiarowuje Izaaka*

Stanisława Mąka, *Ofiarowanie Izaaka*

Jan Milcz, *Abraham - Obietnica*

Zbigniew Bury, *Noe*

Józef Stańczyk, *Arka Noego*

Tadeusz Kacalak, *Arka Noego*

Elżbieta Adamska, *Mojżesz*

Małgorzata Mrowiec, *Mojżesz*

Krzysztof Labak, *Mojżesz*

Ryszard Rabeszko, *Mojżesz*

Piotr Mentel, *Mojżesz*

Kazimierz Kopeć, *Mojżesz*

Maria Marta Werema, *Mojżesz*

Henryk Adamczyk, *Mojżesz*

Kazimierz Kopeć, *Mojżesz*

Jerzy Żandarowski, *Czas Mojżesza*

Józef Pałac, *Przykazania*

Krzysztof Zygmunt, *Masz wybór*

Dorota Stanicka, *Przejście przez Morze Czerwone*

Piotr Czapka, *Archanioł Rafał i Tobiasz*

Andrzej Kozłowski, *Jonasz i ryba*

Marek Wojtysiak, *Bóg-my*

Romuald Olesiński, *Ziarno żyta*

WYKAZ PRAC

prezentowanych na wystawie

Henryk Adamczyk: *Mojżesz*, drewno, polichromia, wys. 34 cm;

Elżbieta Adamska: *Mojżesz*, drewno, polichromia, wys. 30 cm;

Tadeusz Adamski: *Jonasz*, drewno, polichromia, wym. 30 x 37 cm;

Leszek Baczkowski: *Mojżesz*, drewno, bejca, wys. 54 cm;

Zbigniew Bury: *Noe*, kompozycja rzeźbiarska – Noe, dwa ptaki, pies, drewno, metal, wys. 142 cm;

Piotr Czapka: *Święty Archanioł Rafał i Tobiasz*, cykl, drewno, polichromia, wys. 44 i 34 cm;

Ariel Czechowski: *Abraham ofiarowuje Izaaka*, płaskorzeźba, drewno, polichromia, wym. 24 x 35 cm;

Janusz Drapała: *Bóg wystawia Abrahama na próbę*, płaskorzeźba, drewno, polichromia, wym. 58 x 74 cm;

Tadeusz Kacalak: *Arka Noego*, drewno, polichromia, wym. 41 x 53 cm;

Antoni Kamiński: *Stworzenie Adama i Ewy*; płaskorzeźba, drewno, polichromia, wym. 68 x 28 cm;

Krzysztof Kolek: *Genesis*, drewno, bejca, wym. 62 x 74 cm

Kazimierz Kopec: *Mojżesz*, drewno, wys. 25 x 55 cm;

Kazimierz Kozak: *Adam i Ewa w Raju*, płaskorzeźba, drewno, polichromia, wym. 22 x 44 cm;

Andrzej Kozłowski: *Jonasz i ryba*, drewno, polichromia, wym. 30 x 52 cm;

Grzegorz Mirosław Król: *Jonasz w rybie*, drewno, polichromia, wym. 85 x 45 cm;

Krzysztof Labak: *Mojżesz*, drewno, wys. 43 cm;

Bogumiła Leśniak: *Oto jestem – ofiarowanie Izaaka*, płaskorzeźba, drewno, polichromia, wym. 43 x 79 cm;

Adam Lipa: *Mojżesz*, drewno, wys. 38 cm;

Zbigniew Łabuda: *Prorocy*, cykl (Izajasz, wys. 34 cm; Daniel, wys. 31 cm; Jonasz, wym. 58 x 13 cm; Zachariasz, wys. 30 cm), drewno, polichromia;

Stanisława Mąka: *Ofiarowanie Izaaka*, płaskorzeźba, drewno, polichromia, wym. 23,5 x 37 cm;

Piotr Mentel: *Mojżesz z dziesięcioma przykazaniami*, drewno, wys. 46 cm;

Jan Milcz: *Abraham – Obietnica*, wym. 34 x 70 cm;

Małgorzata Mrowiec: *Mojżesz*, drewno, polichromia, wys. 43 cm;

Romuald Olesiński: *Ziarno żyta*, drewno, wym. 32 cm;

Włodzimierz Ostoja Lniski: *Drzewo życia i poznanie dobra i zła*, płaskorzeźba, drewno, polichromia, wym. 100 x 42 cm;

Józef Pałac: *Przykazania*, drewno, bejca, wym. 28 x 54 cm;

Bolesław Parasion: *Mojżesz otrzymuje dziesięcioro przykazań*, płaskorzeźba, drewno, polichromia, wym. 44 x 50 cm;

Dionizy Purta: *Kuszenie Adama i wygnanie z Raju*, cykl, drewno, płyta pilśniowa, polichromia, wym. 45 x 92 cm;

Kazimierz Pyclik: *Adam i Ewa pod drzewem jabłoni rajskiej*, płaskorzeźba, drewno, polichromia, wym. 25 x 46 cm;

Ryszard Rabeszko: *Mojżesz z Pierwszą Księgą Prawa i złotym cielcem*, drewno, polichromia, wys. 62 cm;

Zdzisław Słonina: *Historia zbawienia*, drewno, polichromia, wym. 50 x 82 cm;

Dorota Stanicka: *Mojżesz – przejście przez Morze Czerwone*, płaskorzeźba, drewno, polichromia, wym. 32 x 60 cm;

Józef Stańczyk: *Arka Noego*, drewno, polichromia, wym. 26 x 61 cm;

Sławomir Suchodolski: *Rodzina Abrahama*, cykl, drewno, polichromia, wys.

Józef Szypuła: *Raj*, drewno, polichromia, wym. 42 x 125 cm;

Ela Świderek: *Adam i Ewa w Raju*, płaskorzeźba ażurowa, drewno, polichromia, wym. 24 x 46 cm;

Tadeusz Tykocki, Jan Tykocki: *Przymierze*, cykl, drewno, polichromia;

Jan Uścimiak: *Raj*, płaskorzeźba ażurowa, drewno, polichromia, wym. 44 x 70 cm;

Maria Marta Werema: *Mojżesz*, drewno, polichromia, wys. 29 cm;

Eugeniusz Węgiełek: *Arka Noego*, drewno, polichromia, wys. 24 x 55 cm;

Andrzej Wojtczak: *Abraham ofiarowuje Izaaka Bogu*, drewno, polichromia, wym. 35 x 60 cm;

Magdalena Wojtczak: *Lewiatan i Behemot*, tryptyk dwustronny zamykany, drewno, polichromia, wym. 69 x 69 cm;

Marek Wojtysiak: *Bóg – my*, drewno, bejca, wys. 20 cm;

Adam Wydra: *Adam i Ewa w Raju*, tryptyk dwustronny zamykany, drewno, polichromia, wym. 78 x 49 cm;

Krzysztof Zawacki: *Wiara Nadzieja Miłość*, drewno, wym. 72 x 57 cm;

Krzysztof Zygmunt: *Masz wybór*, wym. 35 x 40 cm;

Jerzy Żandarowski: *Czas Mojżesza*, tryptyk dwustronny, zamykany, drewno, polichromia, wym. 57 x 56 cm.

Historia zbawienia (tu zwana historią nad historiami – a jest to parafraza tytułu książki *Książka nad książkami* związanej z Lublinem Anny Kamieńskiej) stanowiła dla kultury tradycyjnej jedną z najważniejszych historii, a jej interpretacje, odbiegające niejednokrotnie od ortodoksyjnej narracji, na stałe zapisały się w korpusie opowieści apokryficznych i „biblii ludowej”. Historie biblijne bywały niejednokrotnie pierwszymi opowieściami historycznymi, z którymi obcowali członkowie społeczności wiejskich, w wielu z nich odnajdując paralele i interpretacje własnych losów i dziejów. Tematy te znajdowały również swoje odzwierciedlenie w rzeźbie i malarstwie tworzonych przez lud i na potrzeby ludu, choć w dawnej sztuce ludowej plastyczne realizacje tematów biblijnych czerpały głównie z kanonu opowieści ewangelicznych, sporadycznie ukazując wątki starotestamentalne. *Pradzieje zbawienia. Starotestamentowe wizerunki Boga i człowieka w rzeźbie ludowej* to tytuł konkursu zorganizowanego w 2021 roku przez Stowarzyszenie Twórców Ludowych w Lublinie. Ten aktywizujący rzeźbiarzy nieprofesjonalnych konkurs zachęcał twórców do zmierzenia się z opowieściami Biblii hebrajskiej. Konkurs niniejszy stał się doskonałą okazją do przyjrzenia się współczesnym realizacjom powstającym w kręgu sztuki nieprofesjonalnej, podejmującej dialog z estetyką i formą dawnej plastyki ludowej, a także stanowił przyczynek do ukazania kolejnych, twórczych prób odczytania historii nad historiami.

Łukasz Ciemiński